

Välismaalaste õiguse alusel kinnipeetavad välisriigi kodanikud

*Väljavõte 7. üldaruandest,
publitseeritud 1997 aastal*

A. Eelmärkused

24. CPT delegatsioonid puutuvad sageli kokku välisriikide kodanikega, kellelt on vabadus võetud välismaalaste õiguse alusel (edaspidi “sisserändega seotud kinnipeetavad”). Nende hulka kuuluvad isikud, kes on riigi territooriumile asunud hoolimata sissesõidukeelust; isikud, kelle kohalolust saavad ametnikud teada pärast nende ebaseaduslikku riiki sisenemist; isikud, kelle elamisloa tähtaeg riigis on lõppenud; varjupaiga taotlejad, kelle puhul ametnikud peavad vajalikuks nende vastuvõtukeskusesse paigutamist; jne.

Järgmistes lõikudes kirjeldatakse mõningaid põhiprobleeme, mille CPT seoses nende isikutega esile toob. Sel viisil loodab ta anda riigiorganitele aimu oma seisukohtadest sisserändega seotud kinnipeetavate kohtlemise asjus ja üldisemas plaanis edendada arutelu selliste isikute üle. Komiteel oleks heameel kõigi kommentaaride üle, mis käsitlevad üldaruande käesolevat osa.

B. Kinnipidamiskohad

25. CPT delegatsioonid on sisserändega seotud kinnipeetavatega kohtunud paljudes kinnipidamiskohtades – kinnipidamiskohtades riigipiiril, politseijaoskondades, vanglates ja interneerimiskeskustes. Mõningat vaidlust on tekitanud sissesõidukeeluga isikute õiguslik positsioon, keda ei lubata lahkuda lennuvälja transiit- või rahvusvahelisest tsoonist. CPT on korduvalt kuulnud väidet, et neilt isikutelt ei ole vabadust võetud, kuna neil on õigus igal ajal tsoonist lahkuda, valides endale meelepärase rahvusvahelise lennu.

CPT on alati olnud seda meelt, et viibimist transiit- või rahvusvahelises tsoonis saab, sõltuvalt asjaoludest, käsitleda vabadusekaotusena Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 5 lõike 1 punkti f tähenduses ja et sellest tulenevalt kuuluvad nimetatud tsoonide probleemid komitee pädevusse. Euroopa Inimõiguste Kohtu 25. juunil 1996 Amuur *versus* Prantsusmaa juhtumi kohta tehtud otsust võib tõlgendada selle seisukoha õiguspäraseks tunnistamisena. Nimetatud juhtumi osas, mis käsitles nelja varjupaigataotleja 20-päevast kinnipidamist Pariisi Orly lennuvälja transiitsoonis, leidis kohus: “Üksnes asjaolu, et varjupaigataotlejatel võimaldatakse vabatahtlikku lahkumist riigist, kus nad varjupaika taotleavad, ei välista vabaduse piiramist (pr. k. *atteinte*),” ja leidis, et “varjupaigataotlejate kinnipidamine transiitsoonis ... oli kohaldatud piirangute osas faktiliselt võrdväärne vabadusekaotusega”.

26. **Vahistuse algstaadiumi kinnipidamiskohad riigipiiril** on sageli leitud olevat ebasobivad, iseäranis pikemaajalisteks kinnipidamisteks. CPT delegatsioonid on sageli kohanud isikuid, keda päevade kaupa hoitakse lennujaamade ooteruumides. Endastmõistetavalt tuleks neile tagada sobivad magamistingimused, ligipääs oma pagasile ning korralikele hügieeni- ja pesemisvõimalustele ja lubada neil päeva ajal vabas õhus viibida. Veel tuleks neile tagada toitlustusvõimalused ja vajadusel ka arstiabi.

27. Mõne riigi **politseijaoskondades** on CPT kohanud sisserändega seotud kinnipeetavaid, keda peetakse vahi all pikka aega (nädalaid ja vahel isegi kuid), kellel on viletsad arestitingimused, kes on ilma jäetud igasugustest tegevusvõimalustest ja kes vahel peavad arestikambrit jagama kriminaalkuritegudes kahtlustatavate isikutega. Seesugune olukord on lubamatu.

CPT mõonab, et võib tekkida olukord, kus sisserändega seotud kinnipeetavatel tuleb teatud aeg viibida tavalises politsei arestikambris. Ent sealsed tingimused on väga sageli (kui mitte alati) pikemaks kinnipidamiseks sobimatud. Sisserändega seotud kinnipeetavaid tuleks säärastes tingimustes hoida võimalikult lühikest aega.

28. Aeg-ajalt on CPT delegatsioonid kohanud sisserändega seotud kinnipeetavaid **vanglates**. Isegi kui nende kinnipidamistingimused seal on korralikud (mis sageli ei ole nii), peab CPT seda põhimõtteliselt ebakorrektsiks. Vangla ei sobi isikute vahi all pidamiseks, kes pole kriminaalkuriteos ei süüdimõistetud ega kahtlustatavad.

Erandjuhtudel võib osutada kohaseks sisserändega seotud kinnipeetava vahi all pidamine vanglas, tingituna teadaolevast vägivallapotentsiaalst. Veel võib osutada vajalikuks statsionaarset ravi vajava sisserändega seotud kinnipeetava ajutine paigutamine vangla tervishoiuüksusse juhul, kui tema paigutamine mõnda teise piisavalt turvalisse haiglasse ei ole võimalik. Siiski tuleks sääraseid kinnipeetavaid vahi all pidada eraldatuna neist isikutest, kes viibivad kas eeluurimisvangistuses või on juba süüdi mõistetud.

29. CPT arvates tuleks juhtumitel, mil peetakse vajalikuks vabaduse võtmist välismaalaste õiguse alusel pikemaks ajaks, paigutada vastavad isikud **selleks otstarbeks ettenähtud keskustesse**, võimaldades neile seejuures nende õiguslikust staatusest tuleneva režiimi ja materiaalsed tingimused ning teeninduse. Komiteel on heameel märkida, et üha enam hakkavad konventsiooni osalised seda põhimõtet ka ellu viima.

Keskused peaksid tagama normaalsed majutustingimused, olema korralikult möbleeritud, puhtad ja korras ning andma piisava eluruumi isikutele, kes seal viibivad. Lisaks tuleks hoolitseda keskuse kujunduse ja üldplaneeringu eest, mis leevendaks suletud keskkonna muljet. Tegevusvõimaluste hulka peaks kuuluma võimalus vabas õhus sportida, päevane ligipääs üldkasutatavale toale, raadiole ja telerile, ajalehtedele ja ajakirjadele ning muule meelelahutusele (nt lauamängud ja lauatenis). Kinnipeetavatele võimaldatavate tegevuste keerulisuse aste peaks olema sõltuvuses kinnipidamise ajalisest kestusest.

Sisserändega seotud isikute interneerimiskeskuste töötajaskonnal lasub iseäranis keeruline ülesanne. Esiteks tekib keelebarjäärst tingitud suhtlemisraskusi. Teiseks ei suuda paljud kinnipeetavad leppida asjaoluga, et neilt on võetud vabadus, kuigi nad pole toime pannud ühtki kuritegu. Kolmandaks on oht pingete tekkeks eri rahvustest või etnilistest gruppidest pärinevate kinnipeetavate vahel. CPT määrab lisaraha interneerimiskeskuste järelevalvetöötajatele, kes on väga hoolikalt välja valitud ning hästi välja õpetatud. Neil peaksid olema head suhtlemisoskused, nad peaksid tundma kinnipeetavate kultuuritausta ja vähemalt mõni neist peaks oskama vastavaid keeli. Lisaks peaksid nad ära tundma kinnipeetavate võimalikke stressisümptomeid (mis on psüühilise trauma järgsed või ajendatud sotsiaalkultuurilistest muutustest) ja oskama vastavalt olukorrale ka tegutseda.

C. Tagatised kinnipidamise ajal

30. Sisserändega seotud kinnipeetavatel, samuti kui ka teistel vabadusest ilma jäetutel peaks alates kinnipidamise algusest olema õigus informeerida oma olukorrast mõnda vabalt valitud isikut ning neile peaks olema tagatud juurdepääs advokaadi kaitsele ja arstiabile. Neid tuleks viivitamata ja neile arusaadavas keeles selgesõnaliselt teavitada kõigist nende õigustest ning menetlusest, mida neile kohaldatakse.

CPT on märganud, et neid nõudeid rakendatakse mõnes, kuid mitte kõigis riikides. Delegatsioonid on korduvalt kohanud sisserändega seotud kinnipeetavaid, kellele oletatavasti ei olnud täiel määral ja arusaadavas keeles selgitatud nende õiguslikku seisundit. Et seesuguseid probleeme vältida, tuleks sisserändega seotud kinnipeetavatele esitada dokument, mis selgitab nende puhul kohaldavat menetlust ja milles on välja toodud nende õigused. See dokument peaks olema keeltes, mis on asjassepuutuvate isikute seas kõige laiemalt levinud ja vajaduse korral tuleks võimaldada ka tõlgi kasutamist.

31. Õigus advokaadi kaitsele peaks olema kogu kinnipidamisaja vältel ning hõlmama võimalust advokaadiga nelja silma all vestelda ja tema kohalolekut ametivõimude korraldatud küsitlustel.

Kõigis sisserändega seotud kinnipeetavate interneerimiskohtades peaks olema tagatud arstiabi. Erilist tähelepanu tuleks pöörata varjupaigataotlejate füüsilisele ja psüühilisele olukorrale. Neist mõnda võib olla piinatud või muul viisil väärkoheldud riigis, kust ta on tulnud. Õigus arstiabile peaks hõlmama ka – juhul, kui kinnipeetav seda soovib – õigust läbivaatusele tema valitud arsti poolt. Võib osutada vajalikuks, et teise läbivaatuse kulud tasub juba kinnipeetav ise.

Üldisemalt peaks sisserändega seotud kinnipeetav olema õigustatud kontaktide säilitamiseks muu ühiskonnaga, eriti kuulub selle alla telefoni kasutamise võimalus ning võimalus võtta vastu sugulasi ja asjaomaste organisatsioonide esindajaid.

D. Väljasaatmisjärgse väärkohtlemise oht

32. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld hõlmab kohustust mitte saata isikut riiki, kus teda realselt ohustab piinamine või väärkohtlemine. Küsimus, kas konventsiooni osalised seda kohustust ka täidavad, kuulub CPT erilisse huvifääri.

33. Kõik kirjad, mis tulevad Strasbourg'i isikutelt, kes väidavad, et neid kavatsetakse saata riiki, kus neid ohustab piinamine või väärkohtlemine, edastatakse kohe Euroopa Inimõiguste Komisjonile¹. Komisjonil on CPT-st parem positsioon säärase kaebuste uurimiseks ja vajaduse korral tõkestamismeetmete võtmiseks.

Kui mõni sisserändega seotud kinnipeetav (või ükskõik milline muu vabadusest ilma jäetud isik), keda CPT esindus oma külastusel küsitleb, väidab end olevat teadlik kavatsusest olla saadetud riiki, kus temast saaks piinamise või väärkohtlemise ohu subjekt, esitab CPT tema väite vastava riigi ametiasutusele ja tagab, et sellele pööratakse piisavalt tähelepanu. Sõltuvalt asjaoludest võib CPT paluda korrapäraselt teavet kinnipeetava staatuse kohta ja/või teavitada kinnipeetavat võimalusest pöörduda oma probleemiga Euroopa Inimõiguste Komisjoni (ning viimatinimetatud juhul tagada kinnipeetavale olukord, mis lubaks tal esitada komisjonile ametliku kaebuse).

¹ Komisjon lõpetas oma tegevuse alalise Euroopa Inimõiguste Kohtu loomise järel novembris 1998. Tlk.

34. Oma ennetavat funktsiooni arvestades pöörab komitee tähelepanu küsimusele, kas menetlus tervikuna pakub sobivaid tagatise isikule, keda soovitakse saata riiki, kus teda ohustab piinamine või väärkohtlemine. CPT uurib, kas kohaldatav menetlus pakub asjaomasele isikule tegelikku võimalust kaebust esitada ja kas ametivõimudel, kes selle juhtumiga tegelevad, on asjakohane väljaõpe ning ligipääs objektiivsele ja sõltumatule informatsioonile inimõiguste olukorrast teistes riikides. Arvestades huvide tõsidust leiab CPT, et isiku riigist väljasaatmise otsus peaks olema edasikaevatav teisele sõltumatule organile enne selle otsuse täitmist.

E. Sunnivahendid väljasaatmismenetluse kontekstis

35. Lõpuks toob CPT esile asjaolu, et ta on saanud häirivaid raporteid mitmest riigist selle kohta, kuidas sisserändega seotud kinnipeetavate väljasaatmisel on kasutatud sunnivahendeid. Iseäranis käsitlevad need raportid kaebusi peksmise, kinnisidumise ja suu kinnitoppimise kohta ning rahustite manustamist isiku tahte vastaselt.

36. CPT tunnistab, et väljasaatmisotsuse täitmine võib sageli osutuda keerukaks välisriigi kodaniku suhtes, kes on kindlalt otsustanud jääda oma praegusele asukohamaale. Täitevvõimu ametnikud võivad väljasaatmiseks erandkorras jõudu kasutada. Seda ei tohiks suuremal määral, kui tingimata vajalik. Täiesti kohatu oleks väljasaadetavate vastu füüsilise jõu kasutamine, sundimaks neid liiklusvahendisse sisenema või karistusena sealjuures ilmnunud tõrkumise eest. Komitee rõhutab, et inimese suu kinnitoppimine on äärmiselt ohtlik meede.

Samuti rõhutab CPT, et mis tahes ravimi manustamine väljasaadetavale peab toimuma arsti otsuse alusel ja kooskõlas tema eetikaga.